

Мизик Ю. И.
Хныкина А. С.

Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А.Н. Бекетова

УПРАВЛЕНИЕ КОРРУПЦИОННЫМИ РИСКАМИ В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

В статье представлены результаты исследования теоретических и методических основ управления коррупционными рисками на предприятии в системе финансово-экономической безопасности. С этой целью осуществлен анализ уже существующих методик оценивания коррупционных рисков, а на основе исследования предложена единая методика оценки, а также приведены рекомендации по управлению коррупционными рисками.

Ключевые слова: предприятие, финансово-экономическая безопасность, коррупция, коррупционные риски, управление.

Mizik Y. I.
Khnykina A. S.

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

MANAGEMENT OF CORRUPTION RISKS IN THE SYSTEM OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Summary

In this paper, the results of the study of theoretical and methodological foundations of corruption risk management at the enterprise in the system of financial and economic security are presented. To this end, an analysis of the existing methods for assessing corruption risks is carried out and, based on the study, a single evaluation methodology is proposed and recommendations on the management of corruption risks are provided.

Keywords: enterprise, financial and economic security, corruption, corruption risks, management.

УДК 635.21:631.15

Муравйова О. В.

Институт овощеводства і баштанництва
Національної академії аграрних наук України

СУЧАСНИЙ СТАН І АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГАЛУЗІ КАРТОПЛЯРСТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджено сучасний стан розвитку галузі картоплярства в Україні й світі та проаналізовано основні показники виробництва. Визначено головні проблеми функціонування ринку картоплі. Представлено шляхи, які дадуть можливість підвищити якість виробленої продукції та підвищити конкурентоспроможність виробників.

Ключові слова: картопля, врожайність, валовий збір, ринок, ефективність виробництва, господарства населення, сільськогосподарські підприємства, концентрація виробництва, спеціалізація, промислова переробка.

Постановка проблеми. Картопля для українців є традиційним продуктом харчування і стратегічно важливою культурою та займає досить важливе місце в житті та продовольчій безпеці України. За сучасного розвитку економіки характерним для агропромислового комплексу України є переорієнтація виробництва на інноваційний шлях розвитку. Занадто швидкі темпи проведення ринкових трансформацій у нашій країні вкрай негативно відобразилися на галузі картоплярства (занепад спеціалізованого виробництва картоплі і картоплепродуктів, зниження ефективності виробництва та продуктивності праці в галузі). Всі ці зміни вплинули на структуру виробництва та майже повністю перемістили виробництво картоплі в домогосподарства населення (97,8% від усього обсягу), що потягло за собою зниження врожайності та якісних характеристик картоплі вна-

слідок неможливості використання прогресивних технологій вирощування, порушення правил сортооновлення, погіршення фітосанітарного стану. З огляду на ці проблеми, виникає потреба у науковому вивченні даного питання для відновлення національного великотоварного виробництва картоплі у сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність виробництва картоплі постійно була актуальною та залишається такою в умовах низької платоспроможності агровиробників, дефіциту ресурсів та високої їх вартості. Певні аспекти ефективності аграрного виробництва знайшли відображення в працях М.Й. Маліка [1], П.Т. Саблука [2], В.Я. Месель-Веселяка [3], В.В. Кононунченка [4], Н.М. Буняка [5], В.М. Положенця й багатьох інших учених. Проблемам розвитку та ефективного виробництва картоплі, а також шляхам їх

подолання присвячено праці Ю.Б. Білана [6; 7], Л.М. Мех [8], В.В. Драгунцова [9], Ю.А. Цимбалюка [10], Р.В. Лаврова [11] та інших українських учених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання стабілізації та ефективного виробництва картоплі в умовах євроінтеграційних процесів та трансформації економіки висвітлено недостатньо. Потребує детального вивчення проблематика підвищення економічної ефективності виробництва картоплі та обґрунтування напрямів її підвищення для даної культури в сільськогосподарських підприємствах.

Мета статті полягає в оцінці сучасного стану розвитку картоплярства в аграрних формуваннях, виявленні основних факторів, що ведуть до зниження ефективності галузі та обґрунтуванні шляхів удосконалення виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. З давніх часів картопля є цінною і важливою сільськогосподарською культурою масового споживання та однією із найбільш складних для вирощування в народному господарстві нашої країни. В продовольчому балансі населення України продукція картоплярства займає провідне місце, а обсяги її виробництва залишаються на стабільно високому рівні впродовж багатьох років.

Картоплю вирощують на всіх континентах у 150 країнах світу, проте близько 50% від усього світового обсягу виробництва картоплі зосереджено в Європі [6, с. 110]. За попередніми даними, у 2016 р. у світі було вирощено близько 360 млн. т картоплі. Динаміка виробництва картоплі провідними виробниками світу має відображення в табл. 1.

Із наведених даних видно, що Україна впродовж 11 років займає четверте рейтингове місце, поступаючись тільки Китаю, Індії та Росії за валовим виробництвом. Валовий збір картоплі в 2015 р. становив 20,2 млн. т. Позитивним можна назвати збільшення виробництва картоплі впродовж цього періоду на 3,6%. А якщо порівняти

2016 р. з 2005 р., то на всі 11,8%. Виявлені позитивні тенденції показують наявні передумови для зміцнення галузі та розвитку експорту.

У системі агропродовольчих ринків України особливо важливу роль відіграє ринок картоплі. З початком реформування агропромислового сектору основні ринки збуту були втрачені і не всі обсяги виробленої картоплі знаходять споживача. Все це породжує гостру проблему відсутності належної системи збуту та ефективності виробництва картоплі і картоплепродуктів, що призводить до вагомих утрат економіки.

Загальна площа під картоплею в Україні в 2016 р. становила 1312 тис. га, а валове виробництво – 21,8 млн. т, що на 3,05 млн. т більше, ніж у 2010 р. При цьому середня врожайність цієї культури по країні становить 16,6 т/га (табл. 2).

Якщо провести аналіз та порівняти з країнами, що є лідерами в галузі за врожайністю (Нідерланди, Німеччина, США та ін.), можна побачити, що там цей показник становить 45–50 т/га, тобто в три рази вище. Все це покаже негативні тенденції в розвитку картоплярства в нашій країні.

Нами з'ясовано, що починаючи з 2000 р. відбулося скорочення середньорічних площ під насадженнями картоплі на 19,5%. При цьому зменшення площі посівів суттєво не вплинуло на виробництво, що пов'язано з підвищенням урожайності на 36,1% порівняно з 2000 р. і майже на 42% – з 1990 р.

Рівень урожайності картоплі в Україні впродовж багатьох років коливався в межах 13–16 т/га, що є занадто низьким показником (рис. 1). Необхідно відзначити, що в сільськогосподарських підприємствах у 2010–2016 рр. цей показник був на рівні 20–25 т/га, що на 28,5% вище, ніж в інших категоріях господарств. Проте цей показник ще значно нижче врожайності провідних країн Європи. На нашу думку, основою такої проблеми в нашій державі є недостатня кількість високоякісного насінневого матеріалу та концентрація виробництва в підсобних господарствах, що призвело до розукрупнення галузі, зниження товарності, сортової деградації.

Встановлено, що 97,8% валового виробництва картоплі зосереджено в руках фермерів, селян та городників, що тягне за собою низьку економічну ефективність, неможливість механізованого обробітку, недостатній інноваційний розвиток та відсутність належного рівня інвестицій.

Представлені данні свідчать про необхідність підвищення врожайності та відродження великотоварного виробництва шляхом використання сучасних сортів картоплі, інноваційних технологій та спеціалізації виробництва. Підвищити ефективність виробництва можливо тільки у великих сільськогосподарських підприємствах шляхом застосування механізованих технологій та підняття культури землеробства, що практично неможливо в домогосподарствах населення.

Таблиця 1
Динаміка виробництва картоплі провідними виробниками світу, млн. т.

Країна	2005 р.	Рейтингове місце	2016 р.	Рейтингове місце
Китай	73,0	1	88,9	1
Індія	25,0	3	45,3	2
Росія	36,4	2	30,2	3
Україна	19,5	4	21,8	4
США	19,1	5	19,8	5
Німеччина	11,2	6	9,6	6
Нідерланди	6,8	9	6,8	7
Польща	11,0	7	6,3	8
Білорусія	8,2	8	5,9	9
Франція	6,4	10	5,8	10

Джерело: розраховано автором за [12]

Таблиця 2

Динаміка виробництва картоплі в Україні, 1990–2016 рр.

Показники	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2016
Площа посіву, тис. га	1433	1531	1631	1516	1412	1312
Валовий збір, тис. т	16732	14729	19838	19462	18705	21750
Урожайність, т/га	11,7	9,6	12,2	12,9	13,3	16,6
Темп росту валового збору до попереднього періоду, %	-	88,0	134,7	98,1	96,1	116,3

Джерело: розраховано автором за [13]

З'ясовано, що вирощуванням картоплі займаються всі області України, але основними виробниками товарної картоплі можна назвати господарства таких природно-кліматичних зон, як Лісостеп та Полісся (табл. 3).

Досліджено, що за період 2011–2016 рр. найбільші посадки картоплі спостерігалися в Лісостепу – 609,9 тис. га. Площа під картоплею на Поліссі та Карпатах становила 471,4 тис. га, у Степу – 289,9 тис. га.

Ринок картоплі за формою організації має суто регіональний характер. Ураховуючи вищенаведене, для детального аналізу регіонального впливу на валове виробництво картоплі в країні нами було здійснено групування областей України за валовим обсягом виробництва, результати якого наведено в табл. 4.

Дослідження показали, що найбільша концентрація виробництва картоплі в 2016 р. спостерігається в господарствах семи областей, а саме: Вінницькій (1 848,5 тис. т), Київській (1 703,1 тис. т), Львівській (1 618,9 тис. т), Хмельницькій (1 320,5 тис. т), Житомирській (1 316,6 тис. т), Рівненській (1 249,4 тис. т), Чернігівській (1 201,8 тис. т). Питома вага валового збору в цих областях у 2016 р. становить 47,2%. Найвища врожайність – у Хмельницькій (20,1 т/га), Полтавській (19,7 т/га), Житомирській (18,9 т/га), Сумській (18,5 т/га), Київській (18,0 т/га) областях.

Установлено, що в окремі роки споживання картоплі коливається в межах 128,9–141 кг на

одну особу за раціонально обґрунтованої норми в 134 кг на рік. Картоплю здавна називають «другим хлібом», що зумовлене її низькою вартістю порівняно з іншими продуктами харчування.

Так, у 2011 р. відзначався найвищий рівень споживання картоплі – 141 кг на одну особу на рік (рис. 2). У 2010 р., навпаки, спостерігався більш низький показник – 128,9 кг, що було викликано збільшенням вартості картоплі та пов'язаним із ним зменшенням споживання. Високі обсяги споживання картоплі в Україні можна пояснити низьким рівнем добробуту населення, яке м'ясні та молочні продукти харчування заміщує у своєму раціоні більш дешевою картоплею.

У середньому в Україні щорічно виробляється 20–21 млн. т картоплі, що цілком забезпечує потреби ринку, який складається з фонду споживання – 6,7 млн. т, насінневого матеріалу – 5,4 млн. т, на переробку та нехарчові цілі – 3,4 млн. т, на корм тваринам та втрати – близько 5,5 млн. т. Загальний обсяг переробки картоплі в Україні становить лише 15–16% валового збору, тоді як у розвинутих країнах цей показник становить 50–60%. Відсутність потужностей із переробки його в напівфабрикати і готові до споживання продукти харчування призводить до втрат 15–20% вирощеної картоплі.

Постійно зростаючий попит на продукти переробки картоплі як у нашій країні, так і в близькому зарубіжжі є необхідною передумовою для розвитку цього сектору економіки. Проте недо-

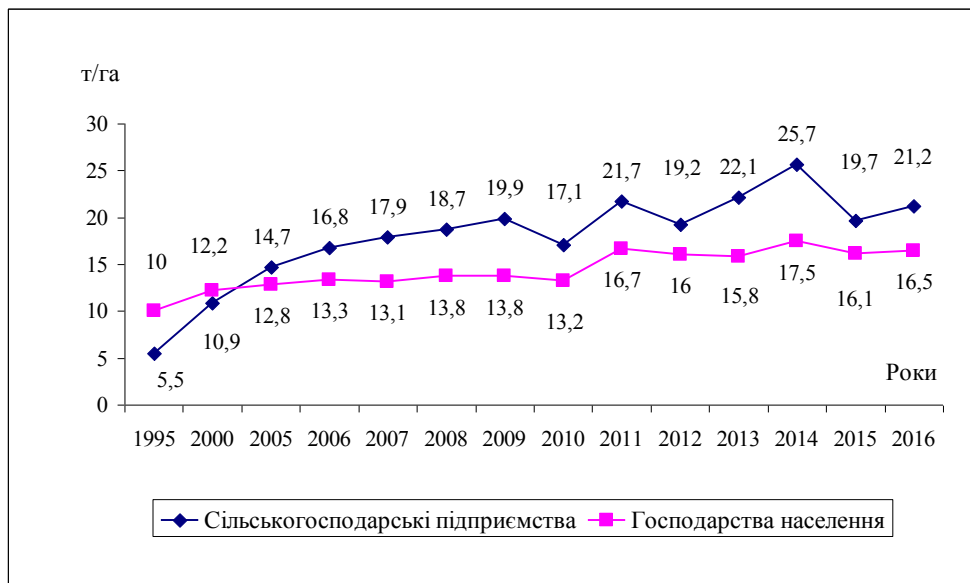

Рис. 1. Динаміка врожайності картоплі за категоріями господарств, т/га

Джерело: побудовано автором за [13]

Таблиця 3

Показники виробництва картоплі по природно-кліматичних зонах України в середньому по періодах за 2001–2016 рр.

Природно-кліматичні зони	Зібрана площа, тис. га			Валовий збір, тис. т			Урожайність, т/га		
	2001-2005	2006-2010	2011-2016	2001-2005	2006-2010	2011-2016	2001-2005	2006-2010	2011-2016
Степ	361,8	333,1	289,8	3304	3200,3	3519,8	9,1	9,6	12,1
Лісостеп	694,9	631,3	609,9	8183	8871,0	10712,3	11,8	14,1	17,6
Полісся і Карпати	514,3	465,0	471,4	7037	7225,8	8441,1	13,7	15,5	17,9
Всього по Україні	1571,0	1429,4	1371,1	18524,0	19297,0	22673,2	11,8	13,5	16,5

Джерело: розраховано автором за [13]

статня кількість сортів картоплі, придатних до промислової переробки, за технологічними властивостями та не досить якісна сировинна база є стримуючими факторами розвитку картоплепереробного сектору. Дане питання можливо вирішити шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у галузь.

Разом із тим має місце й інша проблема – критично низький показник експорту картоплі, а тим паче готової продукції з неї. Однак українське картоплярство має потенціал до розвитку галузі та зміни його структури шляхом збільшення відсотку високоякісних сортів та поглиблення промислової переробки картоплі на чіпси та заморожену картоплю фри. Переробка на заморожену картоплю останнім часом колихнула світовий ринок, що надає можливість Україні вийти на світовий ринок і стати експортером не тільки сировини, а й готової продукції та дещо підвищити рівень ВВП країни. Наприклад, ФГ «Аделаїда» має 3 тис. га, що знаходяться в Херсонській області, і 5 500 га землі в Житомирській області та займається вирощуванням чіпсових сортів картоплі, співпрацює з такими виробниками чіпсів, як «Крафт Фудз Україна», ТОВ «Юнісек Продакшн», ДП «ЮМАК», ДП «Голден Фудс». Проте подібних господарств ще критично мало.

На основі отриманих результатів дослідження можна стверджувати, що картоплярство є одним з основних сегментів вітчизняного аграрного ринку, а частка картоплі і продуктів її переробки становить 20% у структурі валової продукції рослинництва. Виробники картоплі проявляють високий потенціал для вирощування і збуту продукції та водночас мають низьку можливість виходу на новий інноваційний рівень розвитку, маючи тягар фінансових та інших труднощів. Узагальнюючи сучасний стан картоплярства в Україні, можна виділити низку основних проблем, вирішення яких відродить вітчизняне великотоварне виробництво:

- низький рівень інноваційної активності виробників;
- неефективне сортооновлення та оздоровлення насінневого матеріалу;
- моральне та фізичне старіння матеріально-технічних ресурсів та низька забезпеченість ними;
- відсутність налагодженої системи збуту врожаю;
- відсутність спеціалізованого виробництва картоплі;
- нераціональна структура виробництва.

Наявність усіх цих негативних факторів та потреба якнайшвидшого їх усунення зумовлюють

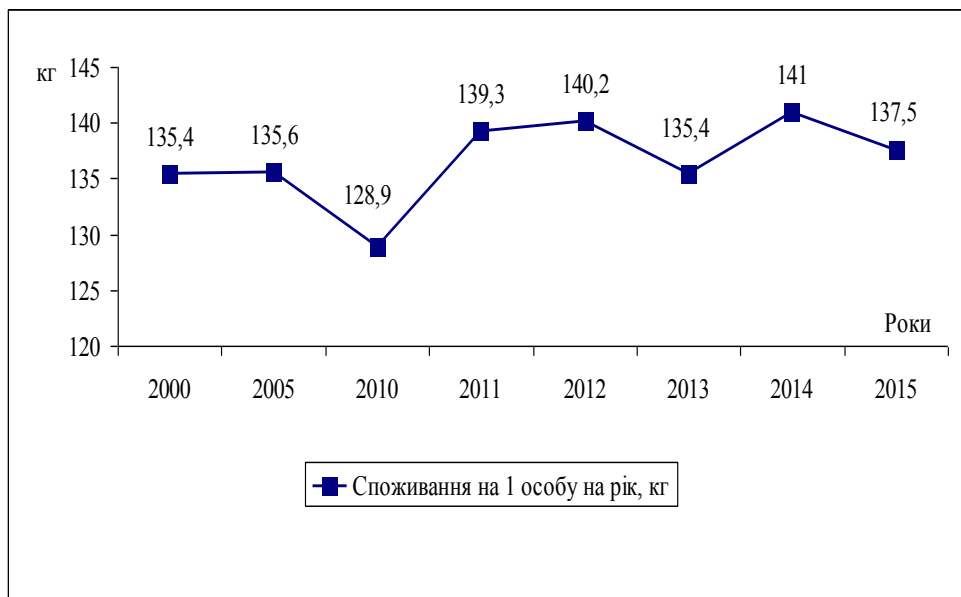

Рис. 2. Динаміка споживання картоплі в Україні в 2000–2015 рр.

Джерело: побудовано автором за [13]

Таблиця 4

Групування областей України по валовому виробництву картоплі (усі категорії господарств) за 2016 р.

Групи областей залежно від обсягу виробництва картоплі	Найменування областей	Кількість областей	Питома вага групи, %	Середній обсяг виробництва картоплі по групі, тис. т
до 300 тис. т	Луганська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська	4	4,9	266,1
від 300,1 до 600 тис. т	Донецька, Закарпатська, Одеська, Чернівецька	4	9,6	519,8
від 600,1 до 900 тис. т	Дніпропетровська, Кіровоградська, Черкаська	3	9,4	681,6
від 900,1 до 1200 тис. т	Івано-Франківська, Тернопільська, Полтавська, Сумська, Харківська, Волинська	6	29,0	1050,5
понад 1200 тис. т	Чернігівська, Рівненська, Житомирська, Хмельницька, Львівська, Київська, Вінницька	7	47,2	1465,5

Джерело: розраховано автором за [13]

необхідність упровадження сучасних інноваційних технологій виробництва, перспективних сортів, організацію науково обґрунтованої системи сівозмін з урахуванням регіональних особливостей, добрив, гербіцидів, вчасної сортозаміни та сортооновлення. Відповідно до галузевої програми «Картопля України – 2020», необхідно довести обсяг виробництва цієї культури до 35 млн. т на рік та розширити експорт картоплі і продуктів її переробки до 1,5 млн. т.

Висновки. Переведення картоплярства на інтенсивну інноваційну основу є ключовим фактором, визначаючим подальший розвиток галузі. Інтенсифікація виробництва за рахунок використання прогресивних інноваційних рішень сприятиме підвищенню економічної ефективності виробництва та підвищить інвестиційну привабливість галузі. Враховуючи вищенаведене, Україна зможе стабілізувати ситуацію на внутрішньому ринку та вийти на новий інноваційний рівень розвитку.

Список використаних джерел:

1. Малік М.Й. Оцінка перспектив розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / М.Й. Малік, Р.Я. Корінець // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 3–8.
2. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 54–58.
3. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 17–26.
4. Кононунченко В.В. Ринок картоплі в Україні: стан та проблеми / В.В. Кононунченко, В.А. Сторожук // Картоплярство. – 2002. – № 31. – С. 3–15.
5. Буняк Н.М. Економічна ефективність виробництва та реалізації картоплі / Н.М. Буняк // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 2. – С. 73–75.
6. Білан Ю.Б. Організація ринку картоплі в країнах Західної Європи / Ю.Б. Білан // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 110–113.
7. Білан Ю.Б. Ефективність виробництва картоплі / Ю.Б. Білан // Економіка АПК. – 2001. – № 2. – С. 106–109.
8. Мех Л.М. Сучасний стан і механізм функціонування ринку картоплі / Л.М. Мех // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 116–122.
9. Драгунцов В.В. Ефективність виробництва картоплі у господарствах населення Чернігівської області / В.В. Драгунцов // Зб. наук. пр. Тавр. держ. агротехнол. ун-ту (економічні науки). – 2009. – № 5. – С. 269–274.
10. Цимбалюк Ю.А. Становлення та функціонування ринку картоплі на регіональному рівні : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.07.02. «Економіка сільського господарства і АПК» / Ю.А. Цимбалюк. – Х., 2006. – 20 с.
11. Лавров Р.В. Сучасний стан і проблеми формування ринку картоплі в Україні / Р.В. Лавров // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 6(72). – С. 12–20.
12. FAOSTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fao.org/faostat/en/#home.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Муравьева О. В.

Институт овощеводства и бахчеводства
Национальной академии аграрных наук Украины

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОТРАСЛИ КАРТОФЕЛЕВОДСТВА В УКРАИНЕ

Резюме

В статье исследовано современное состояние развития отрасли картофелеводства в Украине и мире, а также проанализированы основные показатели производства. Определены главные проблемы функционирования рынка картофеля. Представлены пути, которые дадут возможность повысить качество изготовленной продукции и повысить конкурентоспособность производителей.

Ключевые слова: картофель, урожайность, валовой сбор, рынок, эффективность производства, хозяйства населения, сельскохозяйственные предприятия, концентрация производства, специализация, промышленная переработка.

Muraviova O. V.

Institute of Vegetables and Melon Growing,
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

MODERN CONDITION AND ACTUAL PROBLEMS OF THE POTATO FARMING IN UKRAINE

Summary

The article studies the current state of development of the potato industry in Ukraine and the world and also analyses the main production indicators. The main problems of the functioning of the potato market are identified. The ways are presented that will enable to improve the quality of manufactured products and increase the competitiveness of producers.

Keywords: potato, yield, gross yield, market, production efficiency, households, agricultural enterprises, concentration of production, specialization, industrial processing.